

Riksantikvarieämbetet
Avdelningen för arkeologiska undersökningar

RAPPORT UV ÖST 2004:27

ARKEOLOGISK FÖRUNDERÖKNING

Härdar utanför Sjögestad

Förundersökning inför byggande av gång- och cykelväg mellan Sjögestad och Vikingstad.

Sjögestad socken, Linköpings kommun, Östergötland.

Dnr: 422-1311-2004

Simon Rudh

Riksantikvarieämbetet

Avdelningen för arkeologiska undersökningar

UV Öst

Roxengatan 7, 582 73 Linköping

Tel. 013-24 47 00

Fax 013-10 13 24

uvost@raa.se

www.raa.se

Text och grafik Simon Rudh

Utskrift RAÄ UV-Öst Linköping 2004

Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriverket, 801 82 Gävle. Dnr L 1999/3

© 2004 Riksantikvarieämbetet

Rapport UV Öst 2004:27

ISSN 1404-0875

Innehåll

Inledning 6

Bakgrund 6

Topografi och fornlämningsmiljö 6

Syfte och metod 7

Resultat 7

Stolphål 7

Härdar 8

A1200 8

Sammanfattning 8

Referenser 9

Litteratur 9

Administrativa uppgifter 9

Bilagor 10

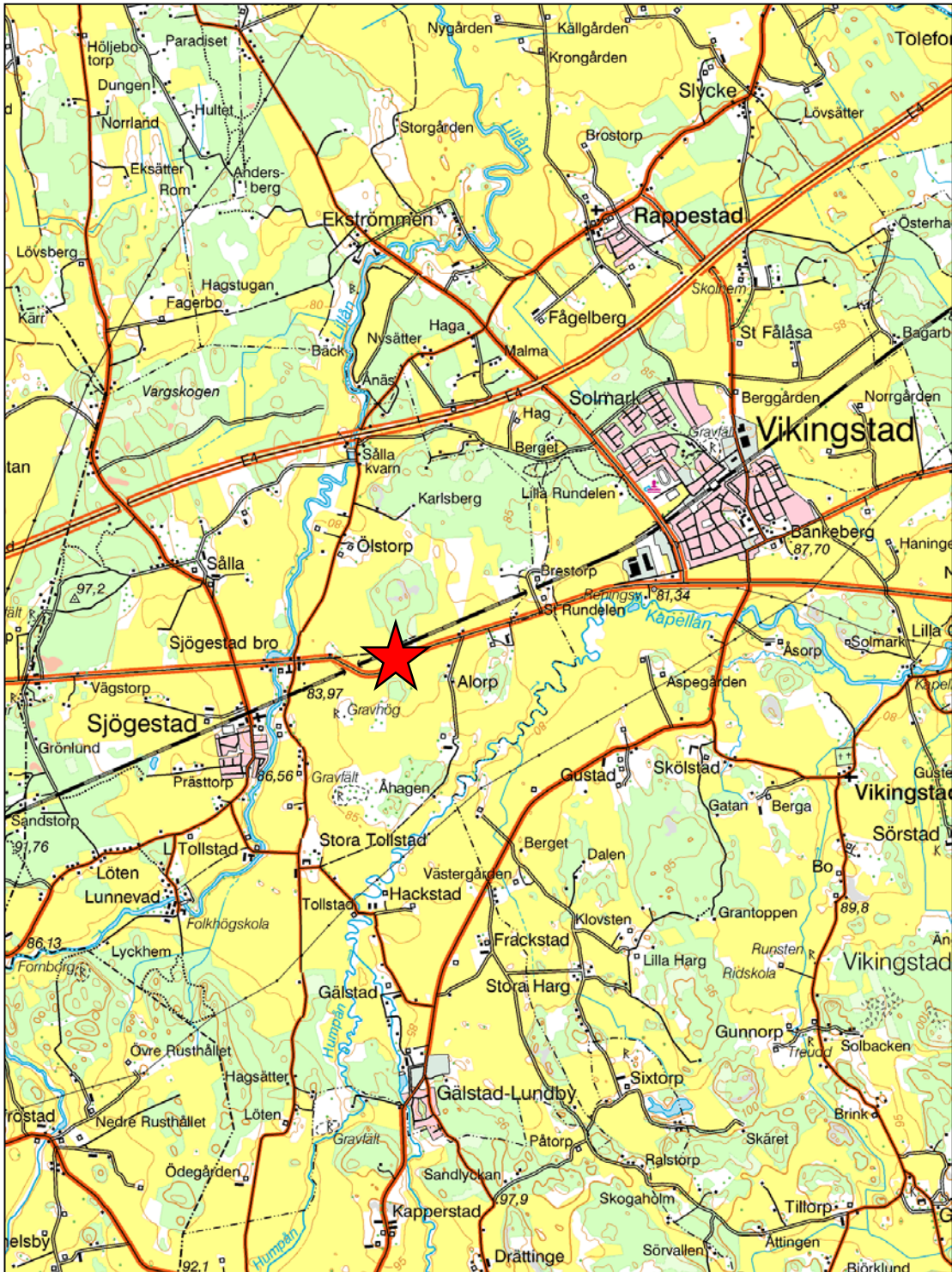
Bilaga 1. Anläggningsbeskrivningar 10

Bilaga 2. Fyndtabell 12

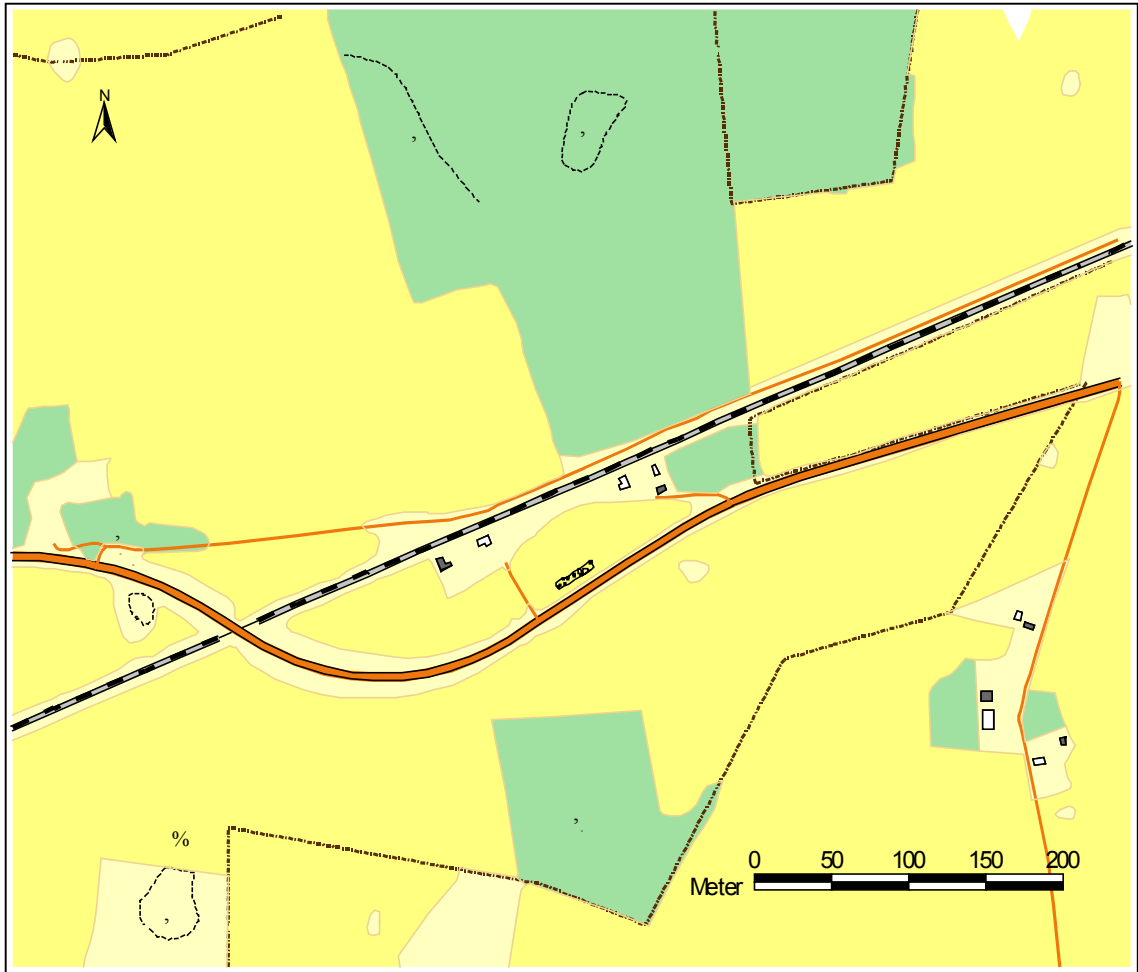
Bilaga 3. Schaktplan 13

Bilaga 4. Osteologisk rapport 14

Bilaga 5. ¹⁴C datering 17

Utdrag ur gröna kartan visande trakten kring den aktuella undersökningen. Platsen för undersökningen är markerad med en stjärna.

Bilden visar området närmast runt undersökningsytan, som ligger i bildens mitt. Den aktuella undersökningsytan låg i den östra utkanten av ett mycket fornlämningstätt område.

Härdar utanför Sjögestad

Inledning

Inför byggandet av en gång- och cykelväg mellan Sjögestad och Vikingstad utförde RAÄ UV Öst en arkeologisk utredning av ett område i närheten av tidigare kända fornlämningar. Vid denna utredning påträffades en ny fornlämning som skulle komma att beröras av vägbygget.

Med anledning av detta genomfördes en förundersökning av fornlämningen i juni 2004. Då området som berördes var ganska litet, ca 50x8m, och vägbygget brådsnade så avlägsnades den del av fornlämningen som skulle beröras av vägbygget helt.

Vid förundersökningen påträffades förhistoriska lämningar i form av anläggningar av varierande art, främst härdar. Dessa undersöktes och resultaten redovisas nedan. Fornlämningen fortsätter norrut i åkermarken men då denna del ej skulle beröras av vägbygget undersöktes den inte.

Bakgrund

Inför byggnationen av en gång- och cykelväg mellan Sjögestad och Vikingstad gavs Riksantikvarieämbetet UV Öst i uppdrag att genomföra en arkeologisk utredning, etapp två. Detta på grund av att vägen skulle dras genom ett mycket känsligt område ur fornlämningssynpunkt, strax norr om det stora grav- och boplatsoområdet RAÄ 14, 15, 16 och 17 i Sjögestad socken. Denna utredning kunde konstatera att det låg en fornlämning på platsen för den nya cykelvägen (Österström, K. 2004). Som en följd av detta kom den här aktuella förundersökningen att genomföras.

Topografi och fornlämningsmiljö

Sjögestadsområdet kan karaktäriseras som en fullåkersbygd med enstaka impediment vilka huvudsakligen utnyttjas som betesmark. Åkerjorden består till större delen av styva lerjordar. Området är flackt med små nivåskillnader, höjden över havet varierar mellan 80 och 90m (Larsson 1994). Den nu undersökta fornlämningen låg 84m över havet.

Lämningarna återfanns på en svag förhöjning i det omgivande landskapet och var belägna mellan flera fornlämningsområden. Området i sydväst består av gravar, gravfält samt ett delvis oavgränsat boplatsoområde (RAÄ 14c). Norr om korsningen väg/järnväg, dvs nordväst om den aktuella sträckan, ligger storhögen RAÄ 26 samt två undersökta stensättningar RAÄ 75, som visade sig innehålla 29 gravgömmor (Larsson 1992 samt 1994:56). På andra sidan av väg 636, ca 100-150 m österut, återfanns boplatslämningar vid en förundersökning år 2000. Lämningarna bestod av fyra härdar och en grop (Helander 2001).

Ca 500m väster om den aktuella undersökningsytan finns också en större boplats från äldre järnålder (Larsson 1992).

Syfte och metod

Syftet med förundersökningen var att klargöra art och intensitet av lämningarna i det nyfunna fornlämningsområdet. Då vägbygget brådsnade avlägsnades den del av fornlämningen som skulle beröras av komma att beröras av detta.

Undersökningsytan banades av med grävmaskin ner till den nivå där förhistoriska anläggningar påträffades. Anläggningarna undersöktes för hand och dokumenterades med beskrivningar och digitala inmätningar. Mätningarna lagras i Riksantikvarieämbetets informationssystem Intrasis och bearbetades i Arc-View. Ett par av de mer välbevarade anläggningarna dokumenterades också genom profilritning.

Resultat

Det schakt som togs upp lades inom det område där det enligt utredningen fanns kraftigast indikationer på fornlämningar. Det stod snart klart att de lämningar som påträffats inte var isolerade utan fortsatte norrut i åkermarken. Det kunde också konstateras att fornlämningen ursprungligen fortsatt söderut, in under vägen, då det vattenhål som påträffades fortsatte in under vägbanken. Lämningarna ingår i ett större komplex av fornlämningar som kommit att delas upp i flera områden av senare tiders aktiviteter i området.

De vitt skilda kategorierna av anläggningar tyder på att det som påträffats är delar av lämningar från flera olika användningsfaser. Då det är vanligt att topografiskt lämpliga boplatslägen har använts om och om igen under förhistorien är detta inget oväntat resultat.

De fynd som påträffades, bränd lera, brända ben, ben och harts, är sådana som ofta påträffas i förhistoriska miljöer. Fyndens art och sammansättning ger inte någon precis datering eller funktionsbestämning av fornlämningen. Värt att notera är att det påträffades obrända ben som ej var helt nedbrutna, detta kan indikera en datering till någon av de yngre förhistoriska perioderna. Det skulle dock också kunna tyda på att det var ovanligt goda bevaringsförhållanden för ben på denna plats.

Stolphål

Vid undersökningen påträffades tre stolphål. Dessa låg spridda och gick inte att koppla samman med någon enskild del av fornlämningen i övrigt.

Härdar

Vid undersökningen påträffades ett flertal härdar och sotfläckar. Flera av dem hade inga som helst nedgrävningskanter utan bestod snarare av eldpåverkad undergrund. De hade dock tydliga kanter och var tydliga i sin begränsning. Då området var hårt plöjt i modern tid tolkas dessa anläggningar som rester av bortplöjda härdar. Flera av dem hade samma storlek och proportioner som A1200 och kan ursprungligen ha sett likadana ut.

A1200

Av särskilt intresse är anläggning A1200, som ursprungligen tolkades som en grav. Den osteologiska analysen visade dock att de ben som påträffades inte är mänskliga utan var från nötkreatur. Den osteologiska rapporten återfinns i sin helhet i slutet av denna rapport (bilaga3). Benen ¹⁴C-daterades till förromersk järnålder.

En annan tolkning av anläggningen är i stället att det rör sig om lämningar efter någon typ av tillredning av nötkött. Det finns dock två argument som talar emot detta. Dels så är benen kremerade snarare än brända, de är för kraftigt brända för att ha blivit brända i samband med tillredning av övriga delar av djuret. Dels så kommer de ben som kunnat identifieras från delar utan särskilt mycket kött. Det rör sig om djurets horn, strupe, de nedre delarna av benen mm. Dessutom är anläggningen ovanligt stor för att vara en härd. Kvar står tolkningsmöjligheterna att det rör sig om bålplats för djuroffer eller kremering av ett djur.

Oavsett vilken tolkning som är den riktiga är det frestande att tolka anläggningen som avsedd för rituellt bruk.

Benen ¹⁴C daterades till 2110±70 BP. Detta visar att de är samtida med den stensättning som låg ca 400m nordväst om den aktuella undersökningsytan. Denna stensättning undersöktes 1994 av RAÄ UV Öst och visade sig innehålla 29 gravgömmor och flera gravgåvor. En av gravgömmorna kunde ¹⁴C dateras till 2130±80 BP. De tre andra dateringar som utfördes på materialet gav något yngre dateringar.

Flera av anläggningarna som lår runt omkring A1200 liknade denna i storlek, form och orientering. Det är troligt att dessa haft samma funktion som denna, men kommit att förstöras genom senare tiders odling.

Sammanfattning

Med anledning av nybyggnation av Gång- och Cykelväg mellan Sjögestad och Vikingstad har RAÄ UV-Öst genomfört en arkeologisk undersökning i ett mycket fornlämningstätt område öster om Sjögestad.

Den undersökta ytan var 262 kvadratmeter stor och innehöll sjutton anläggningar varav sexton stycken bedömdes vara förhistoriska. De förhistoriska anläggningarna var av varierande slag, den dominerande anläggningstypen var fragmentariska härdar.

Undersökningsområdet visade ej upp en enhetlig bild av vilka aktiviteter som försiggick på platsen under forntiden. En trolig tolkning av platsens funktion är att den använts till vitt skilda aktiviteter under olika tidsåldrar. Schaktet är ett litet utsnitt ur den rika fornlämningsmiljön öster om Sjögestad. Ett fragment som inte förklarar platsens historia utan visar var man skall leta för att få veta mer.

Referenser

Litteratur

Helander, A., Arkeologi längs gamla E4:an mellan Linköping och Mjölby. Rapport UV Öst 2001:11.

Larsson, M., Sjögestad. Rapport UV Linköping 1992.

Larsson, M., Sjögestad. Stensättning med 29 gravgömmor. Rapport UV Linköping 1994:56.

Österström, K., Boplats och väg. Rapport UV Öst 2004:12.

Administrativa uppgifter

Riksantikvarieämbetets dnr: 422-1311-2004.

Länsstyrelsens dnr och datum för beslutet: 431-4895-04, 2004-05-25.

Projektnummer: 1520571.

Undersökningstid: 1–10 juni 2004

Undersökt yta: 262m².

Läge: Ekonomiska kartan, blad 8F 4f, x 6472034, y 1475715.

Koordinatsystem: RT90.

Höjdsystem: RH00

Fynd: Fnr 200001-200006 förvaras i skrivande stund på RAÄ UV Öst i Linköping.

Intrasisnummer: O2004.26

Bilagor

Bilaga 1. Anläggningsbeskrivningar

A1000

Grop

Oregelbunden, njurformad grop. 1x2,5m stor. Fyllningen var homogen och bestod av sotig grusblandad lera. I anläggningen påträffades kol, enstaka skärvstenar, bränd lera, brända ben, obrända ben samt harts. I botten av gropan låg ett lager med stenar, 0,1-0,25m stora.

A1100

Härd

Oval, 1,6x1,3m i plan. Överst i härden låg upp till 0,25m stora skärvstenar i ett lager. Stenarna låg tätt packade. Direkt under stenarna låg ett kollager. Undergrunden var kraftigt eldpåverkad. Anläggningen var 0,18m djup. Fyllningen bestod förutom kol- och skärvstenslager även av grå lera med kolbitar.

Anläggningen liknade mycket den närbelägna A1200, dock påträffades inga brända ben i den.

A1200

Bålplats

Anläggningen var oval och 1,7x1,3m stor i plan, och 0,1m djup. Fyllningen bestod av skärvsten, kol och sotig lera. Skärvstenarna var upp till 0,2m stora. Undergrunden under anläggningen var tydligt eldpåverkad. Skärvstenarna låg huvudsakligen direkt ovanpå kollagret. I anläggningen påträffades 362g brända ben. De låg spridda i anläggningen med en viss tyngdpunkt på dess centrala, övre del.

Bålplatsen handgrävdes med skärslev och hacka, en stor del av fyllningen vattensållades.

A1300

Sotfläck, härdrest

Oval, 0,8x0,4m i plan. Obetydligt djup. Anläggningen representerar troligen den eldpåverkade ytan under en härd, snarare än själva härden.

A1400

Sotfläck, härdrest

Oval, 0,8x0,4m i plan. Obetydligt djup. Liksom A1300 representerar anläggningen troligen den eldpåverkade ytan under en härd, snarare än själva härden.

A1500

Sotfläck, härdrest

Oval, 1,15x0,55m i plan. Anläggningen innehöll kol och enstaka små skärvstenar i ytan. Den var 0,05m djup. Liknade A1300, dock något mer välbevarad.

A1600

Stolphål

Runt, 0,17m stort stolphål. Nedgrävningen var skålformat och 0,08m djup. Fyllningen bestod av gråbrun lera. Ett fåtal rundnötta bitar bränd lera påträffades i fyllningen.

A1700

Sotfläck, härdrest.

Oval, 1,20x0,70 stor i plan och som mest 0,03m djup. Fyllningen, i den mån det fanns någon, bestod av sotig lera med små skärvstenar och kolbitar. Undergrunden under anläggningen var eldpåverkad. Anläggningen är troligen resterna efter en bortplöjd härd.

A1800

Härd

Rund, 0,9m i diameter och 0,1m djup. Härden innehöll skärvstenar, upp till 0,15m stora i ett lager. Under dessa låg ett tunt kollager. Undergrunden under anläggningen var eldpåverkad. Härden skilde sig från övriga i området genom sin storlek och form.

A1900

Sotfläck, härdrest

Rund, 0,9m i diameter. Djupet var obetydligt, som mest 0,01m. Undergrunden under anläggningen var eldpåverkad. Anläggningen är troligen resterna efter en bortplöjd härd.

A2000

Stolphål

Ovalt, 0,25x0,2m. Som mest 0,06m djupt. Stolphålet hade lodräta väggar och plan botten. Fyllningen bestod av brungrå lera.

A2100

Sotfläck, härdrest

Oval, 0,55x0,4m i plan. Härden var som mest 0,04m djup och innehöll kol och två skärvstenar. Undergrunden under anläggningen var eldpåverkad. Anläggningen är troligen resterna efter en bortplöjd härd.

A2200

Sotfläck, härdrest

Rund, 1,60m i diameter. Anläggningen var som mest 0,1m djup och innehöll upp till 0,15m stora skärvstenar, samt gråbrun lera med kolbitar. Undergrunden under anläggningen var eldpåverkad. Anläggningen är troligen resterna efter en bortplöjd härd.

A2300

Stolphål

Runt, 0,70m i diameter och 0,32m djupt. Nedgrävningskanterna var lodräta och botten var plan. Fyllningen bestod av gråbrun lera och innehöll enstaka skärvstenar, kolbitar, bränd lera och några nästan helt nedbrutna ben.

A2400

Sotfläck, härdrest.

Oval, 1,40x1,20m i plan. Som mest 0,05 m djup. Undergrunden under anläggningen var eldpåverkad. Anläggningen är troligen resterna efter en bortplöjd härd.

A2500

Grop

Oregelbunden grop, 3,0x1,5m i plan och som mest 0,4m djup. Den norra halvan av gropen var fylld med sten, upp till 0,35m stora. Fyllningen i gropen i övrigt var mycket humös med enstaka kolbitar. Inga fynd påträffades i gropen. Anläggningen bedömdes att vara modern eller från senare historisk tid, mestadels på grund av att fyllningen var lucker och mycket humös.

A2600

Vattenhål.

Anläggningen var oregelbunden, något oval i formen. Den var 5,90m på ena ledde, på den andra var 4,20m av den synlig innan den fortsatte in i schaktkanten.

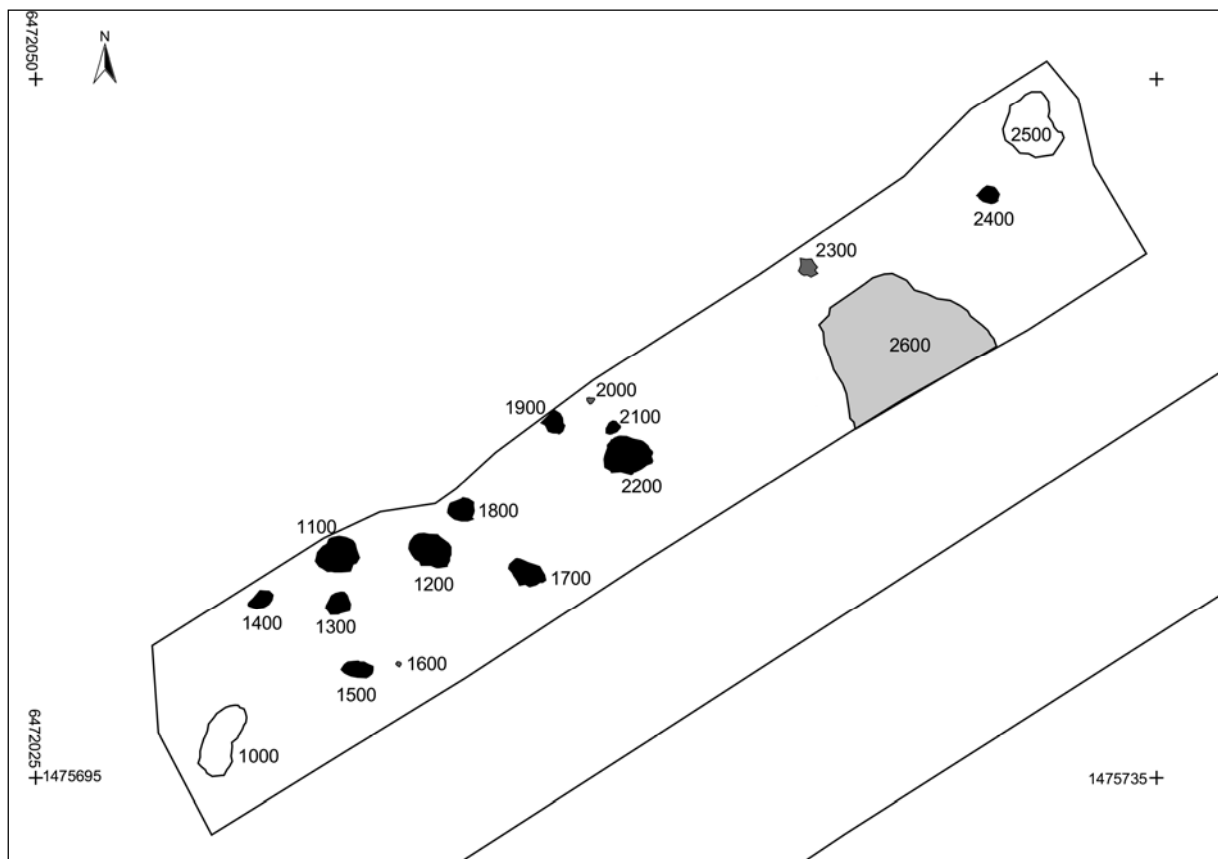
Fyllningen bestod av grå lera med kolbitar. I gropen påträffades bränd lera och obrända, kraftigt nedbrutna ben. Botten av anläggningens södra hörn var täckt av stora skärvstenar, upp till 0,30m stora. Nedgrävningskanterna var raka och botten var plan. Stenarna tolkas som en skoning av hålets kanter för att dessa ej skall rasa in.

Anläggningen ligger på undersökningsytans lägst belägna del. Vid undersökningen påträffades också järnutfällningar som lättast bildas i vattensjuka jordlager. Detta i kombination med anläggningens konstruktion i övrigt ledde till tolkningen att det rör sig om ett grävt vattenhål.

Bilaga 2. Fyndtabell

Fyndnummer	Anläggning	Material	Vikt	Anmärkning
200001	A1200	Bränt ben	362	
200002	A2300	Bränd lera	6	
200003	A1600	Bränd lera	2	
200004	A1000	Harts	4	Tätning till tråkärl
200005	A1000	Bränd lera	15	
200006	A1000	Ben	64	

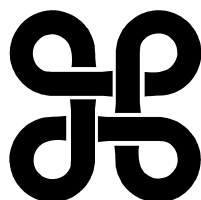
Bilaga 3. Schaktplan

Schaktplan med anläggningsnummer.

SJÖGESTAD

Osteologisk undersökning av brända och obrända ben från två anläggningar i Östergötland, Sjögestad socken. Dnr 422-1311-2004

Riksantikvarieämbetet
Avdelningen för arkeologiska undersökningar
UV-mitt
Berit Sigvallius
osteolog
juni 2004

Osteologisk undersökning av brända och obrända ben från två anläggningar i Östergötland, Sjögestad socken. Dnr 422-1311-2004. **Nyupptäckt fornlämning utan fornlämningsnummer**

Brända och obrända ben har undersökts från två anläggningar i Sjögestad socken, Östergötland. Den troliga dateringen är järnålder. Utgrävningen har utförts av UV-öst i Linköping under ledning av arkeologen Simon Rudh. De ben som framkommit har analyserats av osteolog Berit Sigvallius, UV-mitt i Stockholm.

MATERIAL

Materialet kommer från två anläggningar; anläggning 1000 och 1200. I den förra finns både brända och obrända ben: 2,0 respektive 55,8 gram. I anläggning 1200 finns bara brända ben med en total vikt av 348,7 gram. Fynden specificeras i katalogen.

METOD

Benen har identifierats genom okulär undersökning och med hjälp av en komparativsamlig av kända skelett.

RESULTAT

I båda anläggningarna finns endast djurben, de är följaktligen inga gravar i egentlig bemärkelse, nämligen på det sätt att de skulle ha använts för att begrava människor. Allt identifierat material utgörs av ben från nötkreatur och gris. Av grisen har endast ett litet obränt tåfragment kunnat identifieras. Det oidentifierade materialet är också från djur, sannolikt är det mesta, om inte allt, från nötkreatur.

Brända ben för ¹⁴C-prov har tagits ut från anläggning 1200: 6,6 gram brända ben, tre oidentifierade fragment från långa rörben av djur, sannolikt nötkreatur.

KATALOG

Osteologisk undersökning av brända och obrända ben från två anläggningar i Östergötland, Sjögestad socken.

Dnr 422-1311-2004

Anläggning: 1000

BRÄNDA BEN:

2,0 gram, 18 fragment, allt oidentifierat.

OBRÄNDA BEN:

55,8 gram, 57 fragment, varav 38,9 gram, 4 fragment, kunnat identifieras.

Nöt (*Bos taurus*): (38,7 g) Identifierade fragment från:

Tand 2 fragment av en tand (*dens*)

Bäckenben 1 fragment (*os coxae*)

Gris (*Sus scrofa f.dom.*): (0,2 g) Identifierat fragment från:

Tåben 1 fragment (*phalanx I*)

Anläggning: 1200

348,7 gram brända ben, 0,4 liter, varav 47,2 gram kunnat identifieras.

Nöt (*Bos taurus*): (47,2 g) Identifierade fragment från:

Horn 1 fragment (*cornu*)

Ryggrad 1 fragment (ospecificerad *vertebra*)

Revben 4 fragment (*costae*)

Hälben 1 fragment (*calcaneus sin*)

Fotledsben 2 fragment (*tarsal* 1 fr, *mesopodium* 1 fr)

Mellanfotsben 10 fragment (*metapodium*)

Tåben 1 fragment (*phalanx III*)

Sesamben 1 fragment (*sesamoidea*)

Bilaga 5. ¹⁴C datering

14C Datering

Ben som påträffades i A1200 ¹⁴C-daterades enligt diagrammet nedan.

